

Есекусе

ПРИЛОЖЕНИЕ ЗА ЛИТЕРАТУРА, ИЗКУСТВО И КУЛТУРА

В. "МЕЗДРА 21 ВЕК"

III Национален литературен конкурс "Дядо Йоцо гледа"

Първа награда

МУШАМЕНАТА ТЕТРАДКА

Петя ЦОЛОВА, гр. София

Стоеше изправен до самия край на скалата, щастлива приумица на природата. Толкова високо сред планинските зъбери, а равна и покрита с трева - същинска площадка за излитане. На хеликоптери - без проблем. Може би и на някой малък безмоторен самолет. Или на дельтапланиристи. Но той нито летеше, нито имаше намерение да лети с някое от тези небесни превозни средства. От момче Йоло си излиташе от тук в безкрайния син простор над страховити долици, над виещата се река и не по-малко виещата се в дефилето железопътна линия без крила, без нищо. Стъпеше ли тук, сякаш политаше с цялото си същество. По-точно - с душата си. И всичко, което му тежеше - болка, безизходица, несправедливост - постепенно изчезваше, сякаш се размишаваше в този безкрай. Толкова чист, дружелюбен и сигурен усещаше той въздуха на това място.

Когато си беше още съвсем дете, достатъчно бе само да размаха ръцете си като крила, за да се види как кръжи като орел над долината и от това да го побият тръпки на страх, гордост и възторг - приказно сладки. Тия полети правеше тайно, когато семейството му идваше от града тук, на къщето. Забраняваха му да ходи да играе на поляната, от края на която изведнъж започваше страховитата пропаст. Пролетно време - тучно зелена, есенно - неопикуемо изпъстрена в златно, алено и светло кафяво от цвета на дърветата. Щом откриеха отсъствието му, я майка му, я баща му хукваха към отсечената скала. Честичко го връщаха оттам за ухото, повтаряйки му безсмислени забрани и въпроса защо мре да отърчи баш на това опасно място. Мълчеше си. Когато се върнеха долу, в града, тичаше в пешника, при баба си Христана, завиряващо лице в скута й и през сълзи изливаше негодуванието си. Тя не го питаше защо ходи там, ами му обясняваше как да прави своите "полети", обикаляйки в кръг поляната, без да стига до края й. Изслушваше внимателно разтреперания му от детски възторг разказ за орела, който беше видял вече няколко пъти да кръжи над долината, галеше с граповата си длан косицата му и накрая успокоен и полузаспал го отнасяше в леглото

му. Това беше толкова отдавна! Всъщност баба Тана, както й викаха и роднини, и познати, му беше не баба, а прабаба. Баба беше на баща му и чичо му. Своята баба не помнеше, тя бе починала още преди неговото раждане. А баба Христана от дете още я помнеше с чисто бяла коса, събрана на тила, доста приведена, а по-късно и почти под прав ъгъл превита в кръста, но очите й светеха живо между многото бръчки и бастунчето й, с което си помагаше, докато шеташе из двора, почукваше бързо-бързо по плочите. Живееха още в старата къща - всички заедно: тяхното семейство, баба Тана и чичо му, който май дълго ходи ерген. Когато най-после се задоми, стринка му през ден натякваше, че са като в дядовата ръкавичка и нещо все се чупеше. А старата къща, макар и едноетажна, си беше нашироко разположена в просторния двор, имаше стаи за всички. Йоло най-много обичаше пешника, стаичката с пещца, пристроена към основната постройка. В нея живееше баба Христана, там миришеше сладко и тайнствено на билки, на сушени плодове, на восък. Имаше голяма ракла, от която тя вадеше две стари детски книги, купувани навремето за баща му и чичо му, четеше на Йоло и каза му от тях, друг път им разказваше нещо.

С израстването му все по-често споменаваше за "мушамената тетрадка" и му разказваше по някоя случка, описана в нея. Сам разгърна тази тетрадка, когато вече беше в първи курс на строителния техникум. Кориците от изляняла мушама бяха избелели до нечи узнаваемост на първоначалния им цвят, но номерираните листи се бяха запазили до един, подшити със здрав конец. Върху тях дядо Йоло, бащата на баба Христана, бе разказал потресаващото си пътуване пеша от Мала Азия до Балкана, заедно с още двама свои другари, след като тримата успели да избягат от заточение в Диарбекир. Ужасните им прекеждия бяха записвани в кратките часове на отход със затрогваща и простодушна искреност. Мъжете бяха оцелели, защото по пътя се глежавали, където успеят, да пороботят срещу храна, ня-

коя дреха и най-вече цървули, които се продънвали бързо на краката им. Единият от тях умрял по пътя, но Йоло и някой си Драган от село Хайредин стигнали. Прадядо му - до махалата си в Балкана. Къщето, отпосле укрепано и достроявано, беше родната му къща. Дядо Йоло знаел криво-ляво да пише, защото го "изучил на четмо и писмо" някакъв монах от Черепишкия манастир. Последните страници в тетрадката, останали празни, бяха запълнени отпосле от баба му Тана, която вече учителствала като нередовна учителка по махалите. Тя разказваше лаконично как баща й след Освобождението, за да изучи челядта си, заминал с Драган от Хайредин на гурбет в Австро-Унгария, но когато се отворила Балканската война, без никой да ги призовава, се завърнали да се бият за Отечеството си. И дядо Йоло загинал, "оставайки без гроб".

Тетрадката се загуби, когато се нанасяха в новата къща. Чичо му се бе отделил. Баба Христана останала с тях. Старата им къща купи някакъв новобогаташ, събори я и на мястото на широкия двор издигна блок с причудливи кулички. Сякаш с изчезването на старата къща се поспиха и бедите върху семейството. Пиян шофьор помете на кръстошницето пред пощата майка му с тежкия си лъскав джип. Когато линейката пристигнала, отнесоха я направо в мортгата на болницата.

Това беше най-кошмарното лято в живота на Йоло. Баща му побеля за една нощ, стопи се и потъна в мълчание. Сестра му, още незавършила последния клас на гимназията, замина на другия край на Бълга-

рия, където заживя "на семейни начала" с момчето, с което се бе запознала по скайпа. Пишеше чат-пат по електронната поща, а си идваше изключително рядко - сигурно това беше нейният начин да избяга от сполетялата ги трагедия. В тия дни, а и по-късно, го спасяваше коравият дух на баба Христана. И топлината, която идваше от очите на съученичката му Виолета. Тя го придружаваше и в "походите" му до къщето, което изглеждаше все по-стугшено сред израстналите наоколо нови вили и заведения. На Йоло му бяха нужни пречистащите минути на любимото място, което с Вили нарекоха "Космическото", защото в простора му имаше наистина нещо безкрайно и велико като космоса.

Макар да бе прехвърлиха осемдесетте, баба Тана без колебание и вайкане поема домакинството и в кухнята отново замира на чубрица, джоджен и уют. Вечер дочакваше будна Йоло, изслушваше всичко, което той сам иска да й каже, без да го подпитва и без лицемерни укори при гостуванията на Вили в стаята му. Двете му станаха "консултантки" при избора на костюм за абитуриентския бал. Завърши с много добра диплома. Но след това душата му отново се изправи на кръстопът.

Камелия, жената, която се промъкна в живота на баща му изненадващо бързо след смъртта на майка му, беше успяла най-после да го прикотка при себе си в София, а скоро след това двамата съобщиха, че тъй като тя е получила Зелена карта, веднага ще сключат законен брак, за да могат да заминат в Щатите. И наистина заминаха.

Йоло мечтаеше да следва строително инженерство, но за това трябва пари. Нямахме време за колебания и шляене като безработен. Разчиташе вече само на себе си. Затова бързаше. Случи се така, че не можа да поговори с Виолета, преди "да затисне птичето на късмета, кацнало на рамото му", както се изрази Христо. Той беше зрял мъж, техен съсед, от дълго време работеше в Либия, а сега си беше дошъл в отпуска. С негова помощ Йоло уреди заминаването си на работа в Либия чрез посредническа агенция в София. Чак след това потърси Вили. Разговорът им в една дъждовна нощ се оказа неочаквано труден. Вили, непримиримо обидена и разочарована, скочи от леглото, намъкна надве-натри роклята си и хукна навън, под раздиращото се от светкавици небе, към къщи. Настигна я, но тя се изскубна от ръцете му и на другия ден нито отговаряше на телефонна си, нито отвори вратата при продължителното му звънене.

Йоло замина, без да се видят. По-късно научи, че и тя е заминала - за Гърция. Щяла да бере там портокали. Така го осведоми съученикът му Петко, с когото поддържаше връзка по скайпа. Не му се обади Вили нито един път през трите години, в които паметта на Йоло десетки пъти превърташе лентата с оня гръмотевичен дъжд, разтрепераната мокра Вили и решителността, с която се измъкна от ръцете му. Петко го осведомяваше и за баба Тана, която сега живееше при семейството на чичо му, така и останало си без деца. Предаваше му Петко "дословно", както сам твърдеше, думите на баба му, уверяваше го, че тя, макар да гони вече с дни деветдесетте, макар да не излиза от къщи, си е много в час, "умът й сече" и като нищо ще стигне и стотаката. Това донякъде успокояваше Йоло. Той беше отвикнал да пише писма, явно и другите предпочиташа виртуалното общуване, защото и баща му така му се обаждаше, макар и рядко.

Затова посрещна писмото от България като гръм от ясното небе на либийската пустиня. Беше от баба му Тана. На половин страничка, с вече доста криволичещи букви

и редове, тя беше успяла по своя си лаконичен начин да каже всичко. Питаше го ще си дойде ли скоро, съобщаваха му, че е открила "мушамената тетрадка" и иска да му я остави на него.

Едва стъпил на познатия перон, Йоло спря, пое с вълнение познатата му от детството гарова миризма и тя му се стори като омаен аромат. Секунди след това го връхлетя прегръдката на Петко. "Закъсна, брат, погребяхме я оня ден...", вместо поздрав някак виновно промълви той.

Отседна у чичо си, стринка му се разшета, бе подчертано любезна и разговорлива, попита го "е, как е по света, щото ние тук май никога няма да се оправим, но чичо ти не ще да мръдне от тоя скапан град". А накрая съвсем не успя да удържи езичето си: "И баба ти Христана, и тя яко ни измъква, като се запъна, само горе на гробището при къщето ще ме копаете и това си е, а как сме я карали до там, ние си знаем." Чичо му се прокашля предупредително с презгавялото си тютюнджийско гърло, тя млькна, а той излезе на балкона да пуши. За "мушамената тетрадка" и двамата не знаеха нищо, стринка му само рече: "Баби ни ти деветини..."

Още на другия ден Йоло се изкачи горе, прерови къщето, но нищо не намери. После откри в престарялото гробище с десетина оцелели кръста пресния гроб и коленичи до него. Някой, кой ли, беше засадил цветя. Влажната пръст, напечена от пролетното слънце, излъчваше своята миризма, примесена с аромата на цветята. "Никъде земята не мирише тъй сладко и убаво като нашата, да го знаете...", сякаш чу той гласа на прадядо си Йоло, който беше написал тези думи в "мушамената тетрадка". "Да, така е, дядо, отвърна му наум той, човек най-добре разбира това, когато се завързва отдалеч."

Сигурно вече час стоеше изправен до ръба на скалата. Горчилката от двете лоши вечерашни изненади постепенно се бе оттекла от него и гърдите му поемаха вече въздуха и простора така, сякаш ей сега ще полети. Не бе усетил никакви стъпки зад себе си, а една топла женска ръка се промуши в неговата. Обърна се и не можа да повярва на очите си - Виолета.

"Нося ти "мушамената тетрадка", баба Тана ми поръча да ти я предам. И аз я прочетох.", каза Виолета. Йоло я сграбчи в прегръдките си, прилепи я цялата до себе си и прошепна в ухото й: "Връщам се. Заминаги".

Втора награда

Професорът береше шипки, вечер ги предаваше на пункта и с получените пари купуваше храна. "Толкова ли е закъсал?" - недоумяваха селяните. Бяха го виждали и преди да проскитва къра - събираше билки и гъби, но да бере шипки за жълти стотинки, не, това не проумяваха. Знаеше се, че получава прилична пенсия, навремето другаруваше с първите хора на държавата - почти всички се бяха явявали при него на изпит.

А сега береше шипки за пари. Помагаше му внучката - едно възвисоко момиче - чевръсто и енергично - сякаш заредено с електричество, от движенията му хвърчаха искри. Старият бе благодарен за помощта му. Лекарите го предупредяваха; "Носите бомба в себе си, край вас постоянно трябва да има човек!"

До дни се приближава в София. Момичето заминаваше на работа в странство, а той сядаше да допише книгата на живота си. Трябваше му пари, за да я издаде. Знаеше - ще успее, ще спаси нужната сума - винаги е бил скромнен и пестелив.

Скромност проповядваше и навремето от катедрата си. Протестираше срещу лакомниците, знаели да погълнат света. "Внимавайте! - предупредяваше. - Няма пари неброени, държавата не е каца без дъно!"

Присмиваха се на тревогите му. Тогава идеалът, в който вярваша, изглеждаше толкова близко - протегнеш ли

ТОЛКОВА ДАЛЕЧЕ, ТОЛКОВА БЛИЗКО

Петър ИСКРЕНОВ, гр. София

ръка, ще го пипнеш, а после всичко се срути - обидно бързо. Лакомниците бяха надделели. Започна мъчителен преход. Народът губеше кураж. Професорът бе остарял, нямаше вече катедра, не вървеше да крещи по митинги, единствената му надежда да промени нещо оставаше книгата, която пишеше. Книгата на живота му.

"Кой се интересува сега от морал?" - бе възкликнал директорът на издателството. Не е актуално, няма нищо да продадеш. Чиста загуба. "Ще ги подарявам - бе рекъл професорът. Старият бе благодарен за помощта му. Лекарите го предупредяваха; "Носите бомба в себе си, край вас постоянно трябва да има човек!"

До дни се приближава в София. Момичето заминаваше на работа в странство, а той сядаше да допише книгата на живота си. Трябваше му пари, за да я издаде. Знаеше - ще успее, ще спаси нужната сума - винаги е бил скромнен и пестелив.

Скромност проповядваше и навремето от катедрата си. Протестираше срещу лакомниците, знаели да погълнат света. "Внимавайте! - предупредяваше. - Няма пари неброени, държавата не е каца без дъно!"

Присмиваха се на тревогите му. Тогава идеалът, в който вярваша, изглеждаше толкова близко - протегнеш ли

те свърталища на манатарките и сърнелите, та вечерта да нагости момичето. Вървеше бавно, обувките му остъргнаха тъмни дири върху осланената трева. Изпълваше го студеният и толкова кристален въздух - чукаше ли го, ще звъне. Диви гълби плескаха припадничаво с криле, отпращаха небето още по-нависоко, сребристи паяжини оплитаха простора, недалеч се възправаше строгата стена на гората, пронизана от златните просеки на есента. На изток вече светлеше, розовите устни на хоризонта се разтягаха в доброжелателна усмивка. "Каква благодат!" - прехласна се старецът и запя една протяжна несвършваща песен без думи.

"Ей, наборе, къде?" - сепна го глас. Из шубраките в предверието на гората се надигна мъж в защитно облекло. - За гъби - призна професорът. "Не видя ли табелата? Частен имот, минаването забранено..." А така! - прихна професорът, неповярвал на ушите си. - Че откога? "Отскокро. Мен ме оставиха тука, да пазя..." - Кой те остави? "Новите собственици - рече онзи. - Баровци чужденци. - Всичко изкупили. Щели да си строят селище. Въздухът бил лекарство, водата - еликсир." Така е - призна професорът и побърза да седне отмяля на един дънер. - Само не знам ние къде ще идем като ни из-

гонят? "Все някъде - пазачът средна до него. - Може и на Марс..." - Слаба ни е ракетата - усмихна се професорът. - Но и да стигнем там... Сигурно и Марс ще разпродадем... Засмях се. "Литнали са нашенци, продават като за последен, сякаш ще се изселват - призна пазачът. - И кажи-речи без пари..." - Ще съжаляват - викна професорът. "Е, да де, наборе - възрази пазачът, - ама и глад не се търпи..." - И по-гладни сме били! - кипна професорът. - За тая земя кръв се е проливала. А сега я харизват като туземци - за шарени мъниста и тенекийки... "Оцеляваме, наборе, оцеляваме" - въздъхна пазачът. - Да,

днес! - яростно потвърди професорът. - За да загинем утре... И не само ние - и поколенията ни...

Все по-трудно говореше, думите разраняваха гърлото му. "Просто не знам - въздъхна пазачът. - Пропаднахме. Сучем въже от пясък..." - Какво то и да се случи - трябва да устоим - промърмори вяло професорът. За да оцелеем наистина.

Надигна се. - Е, хайде - махна. - Добре си поговорихме. Тръгна към селото. "Няма ли да провериш за гъби? - подвикна след него пазачът. - Не! - отсече професорът. Бързаше. Защо да губи време? Та шипки, та ситни грошове - за-

кога? Бе навършил седемдесет и пет. Лекарите го предупредяваха: "Носи бомба!" На какво се надяваше? Ще заеме пари, ще ги отгладува, но трябва време по-скоро да издаде книгата си, за да вдъхне поне капчица смелост на този отчаян народ. Стига се е вайкал, стига се е окайкал, трябва да стиска зъби и да устоява - всеки миг, всеки час. Като на война. Но нали все някой трябва да му каже: "Дръж се, ще успееш!" Някой трябва да поеме тази смазваща отговорност. "И кой, ако не аз - помисли професорът, - и кога, ако не сега!" Прииска му се да запее отново онази несвършваща песен без думи, ала трудно си пое дъх. Горещ балон задънваше гърдите му.

Бе стигнал чешмата. "Ще пийна малко - реши. - Дано ми разкара..." Към него припикаше внучката му, разперила ръце да го прегърне. Наведе се над чучура. В гърдите му изтрещя. "Бомбата!" - изтрълна разумът му. - Точно сега, когато съм на две крачки..." Болката го разтърси отново. "Дядо!" - проплака момичето. В ужасението й очи видя гибелта си. "Бягай!" - успя да каже, тази дума го задържа изправен още миг. "Бягай!" - издъхна гласът му. И се свлече - бавно, някак на етапи, дисциплинирано. Момичето хукна към селото. "Помооо!" - крещеше.

Той чуваше стъпките му - глъхнеха далече, сякаш в кишата на онази далечна страна, към която отдавна се бе запътило и същевременно откъняваха гневно, яростно, съвсем наблизо - в самото му сърце.

Трета награда

Беше напълно потресена. Едрите, неуверено изписани букви образуваха думи, чийто смисъл премрежваше очите й. В топлия пролетен ден тя звънеше и ръцете й трепереха.

Преди седмица даде на първокурсниците задача. Каза им да напишат България, а после, вкъщи, по още пет думи или съчетания от думи, които им хрумват, шом чуят това име. Накара Наско за пореден път да изрецитира *Аз съм българче*, защото го казваше чудесно, и им обясни, че ако се затрудняват да измислят петте думи, могат да помолят за помощ майките и бащите си или някой друг роднина. *Но не им обяснявайте за какво е!*, вметна накрая.

Резултатът беше плачевен. Граматическите грешки изглеждаха жалки на фона на другото. Явно наистина бяха питали родителите си. А после съвсем наивно, по детски, бяха написали неща, казани може би с присмехулна усмивка - *жалка работа, едно нищо, кофти народ, простотия, Булгаристан, чалга, мизерия, срам, панелки, разбойници, робски души, мутри...* Разбира се, имаше и определени, които тя очакваше, например *родина, отечество, море, красота*, но другото беше много повече. И не че то не съществуваше - макар и само на двадесет и три, за първа година учителка, Невена не беше наивна, за да не знае къде живее и какви са настроенятия на майките и татковците, или бабите и дядовците на децата. Въпреки това беше напълно шокирана. Тя беше възпитана в почти немислим възрожденски дух и в красивите й очи се настани ед-

НЕВЕНА И ОРФЕЕВОТО ЦВЕТЕ

Мария ПАВЛОВА, гр. Пловдив

на сякаш вечна тъга, която разводни синьото и те засивяха. Каза си, че децата не трябваше да бъдат мърсени така и се запита какво можеше да направи. Оставаха дни до края на учебната година. Тези момчета и момичета бяха слушали и сякаш да слушат хиляди подобни неща, разрушаващи душиите им и целящи може би да ги направят реалисти или просто казани без оглед на това, че и те са в стаята.

Тя обаче не се предаде. Вярваше, че светът има по-дълбок смисъл, така, както дърветата притежават корени. И там, в корените, България беше нещо значимо. Питаше се само как да им го обясни.

Веднъж в месеца ги водеше на екскурзии, най-често излети сред природата, макар и близо до града. Изведе ги и следващата събота. Първо обаче ги събра в двора на училището и им разказа нещо, като се постарата да го направи на разбираем детски език.

- Една стара приказка разказва, че някога Бог дал на всеки народ по един звезден дух. Тя беше възпитана в почти немислим възрожденски дух и в красивите й очи се настани ед-

имали ангели пазители, а ето че получили и звезден духове. Българите обаче нещо се поскарвали и закъснели за раздаването...

- Това да не е виц, госпожо? - прекъсна я Дора.

- Не, не е! - усмихна се Невена. - И така, за българите не останала нито звезда, нито звезден дух... След раздаването всеки дух повел народа си по пътека, осветена от дадената от дядо Господ звезда. Тогава нашият ангел пазител се разплакал, защото си нямал дух за другарче. Освен това, нали сме си нямали и звезда, нашата пътека била ужасно тъмна. Било тъмно като в рог. Представете си един голям рог, върже и издълбан тунел, вие се движите в съвсем тъмното и все падате, спъвате се, наранявате си коленете, разбивате си гла-

вите, защото нищичко не виждате. Представяте ли си как се е почувствал нашият ангел, който трябвало да ни пази от всичко лошо, от всякакви падания и ожулвания? Аз мисля, че задачата му е станала напразно невъзможна. Бог обаче бил много добър и му станало мъчно, затова се замислил как да помогне на плачещия ни ангел. Как да освети рога, като не останала нито една звезда. И тогава той се седтил, и дал на България не друго, а целия Млечен път да ни свети. Така и нашият ангел някак си вече не бил самотен... Знаете какво е Млечният път, нали? Това е една широка, извиваща пътека от много, много звезди, стотици и хиляди, това е цялата наша галактика. Цял чувал със захар, като всяка захарна пясъчинка е звезда.

- Ама, госпожо, нали звездите били раздадени, как тогава бог ни е дал Млечния път? - попита я недоверчиво Тодор.

- Е, сигурно е раздавал някакви други, специални звезди, и когато те свършили, направил целия Млечен път специален, за да го даде на нас... И тогава небето над България направо засияло. Планнало като коледна елха... Не се смеете! Я си представете голяма, отрупана с красиви играчки елха!... Поуката от приказката е, че когато ние, българите, кажем *България*, за нас това не е просто някаква обикновена дума, а е нещо много ценно, като божи дар. Сякаш всичките звезди светят само за нас.

- Значи българите сме по-

специални от всички други хора? - пак беше Тодор. Това момче явно беше проникателно, каза си тя.

- По-скоро за нас, българите, България е нещо много специално.

Замълча и ги огледа. Не разбиращи очи. Тя и не очакваше друго. Тази богомилска легенда си беше костелив орех, а те бяха деца. Но в нея имаше и един приказан пласт, който можеше да се възприеме само по детски непредубедено, както историите за Снежанка или котарака с чизми. Надяваше се те да я отпечатат именно така някъде навътре в себе си за по-късно, когато...

Когато какво?, запита се и пак си спомни за петте думи.

- Знаете, продължи тя - че небето често е мрачно. Понякога е облачно, покриват го дори тежки черни облаци и тогава вали град на ледени зърна. Някой виждал ли е такъв облак?

- Не! Не!

- Аз съм виждала няколко пъти. Помня го първия път, бях в края на осми клас. Беше много страшно. Този облак падна съвсем ниско над земята, напълно черен, такъв един нагънат, надиплен, сърдит... Но облаци идват и си отиват, а небето е нещо друго, нещо хубаво и синьо, денем го осветява слънцето, нощем луната и звездите, и е дори още по-красиво. Когато писахте, че България е *простотия* или *мизерия*, или *чалгаджийница*, вие все едно написахте, че небето, това са само облаци.

- Ама, госпожо, то си е вярно, нали? - запита я Зара и

тръсна дългата си коса, след което се огледа за ефекта - Улиците са мръсни и пълни с цигари, всички са бедни и се убиват, и крадат, и лъжат. И добре са само престъпниците и мистриците.

- Дори и в думите ти да има истина, помни, че това са облаци, Зара. Арано или късно всеки облак се отдръпва и пак се вижда колко е хубава, въщност, България. България, както и всяка друга страна, е като човек. Тя е имала и чудесни, и лоши дни. Ето, на шести октомври през хиляда и четиринадесет години, знаци преди почти хиляда години, нашият български цар Самуил умира, защото вижда как византийският император е ослепил цялата ни армия от четиринадесет хиляди войници, като на всеки сто е оставил по един с едно око да води останалите. Това е бил един от най-черните ни дни, облак, по-страшен и от оня, който видях аз, но и той е отминал, нали? Ние винаги ще си спомняме за него и ще ни е много мъчно за българските войници, ала не трябва да забравяме, че и зад най-черния облак пак си е онова красиво небе, пак си е нашият Млечен път. А той, надявам се сте съгласни, не може да изгасне никога... Сега ще отидем на поляната, където ви водих миналия път, ще играете с топката и после, ако имаме късмет, ще ви покажа едно мъничко цвете.

***

В ранния съботен следобед им разказа накратко за Орфей и Евридика и как Орфей плакал за своята любима, а от сълзите му пораснало цвете, което се нарича *орфеево цвете* или *родопска сливряк*. Каза им, че то расте само в България и в

НЕВЕНА И ОРФЕЕВОТО ЦВЕТЕ

От 4 стр.

Гърция, и че го има най-вече тук, в Родопите, но на по-недостъпни места, например в скални пукнатини. Познати й бяха споменали обаче, че са го видели и наблизо до поляната, на която бяха. Тя показа снимка на децата и тръгна да го търсят. Силвирият цъфтеше покъсно, ала според приятелите й тази година вече беше цъфнал.

Не откриха цветето. Момчетата и момичетата обаче бяха въодушевени от търсенето и я помолиха да им разкаже още.

- Добре, добре! - Невена се задъхваше от изкачането. - Ами, то е нежно цвете. Цветчетата са леко лилави отвън и бели отвътре, точно както е на тази снимка. Когато поливаш орфеевото цвете, се чува как то гълта водата на глътки. Издава такъв един звук, гъл, гъл, гъл...

- Ами! - Мария определено не й вярваше.

- Ами, я! - усмихна й се Невена. - Кажете на родителите си да ви заведат, полейте цветето и ще чуете! Аха!... Това цвете дори си говори с една птичка. Ако замръзне, на нормална температура се възстановява. Да, най-интересното е, че то изпада в анабиоза или мнима смърт и ако го изсушите и сложите в хербарий, а след две го-

дини и половина го намокри- те, цветето ще оживее!

- Глупости на търкалето! - извика Натали с нотка на особено вълнение в гласа си.

- Ако не беше защитен вид, можеше да си го сложиш в хербарий и после да го засадиш пак на мястото, където е растяло, за да видиш какво ще стане! - Невена и този път не успя да скрие усмивката си. - Само да мине облак, и цветето си свива цветчетата, а после, като се покаже слънцето, веднага живва и се чува как гълта светлината...

Децата се втурнаха отново да търсят вълшебното цвете, но не го откриха. После, разочаровани, се струпаха край нея, очаквайки да им разказва още и още.

- Нужни са само две-три капчици вода, за да се събуди орфеевото цвете от фалшивата си смърт. И с България е така - колкото и да й е трудно, трябва само няколко капчици чиста вода, за да се съвземе.

- Като завали дъжд ли? - попита Митко и се захили.

- Не, вие сте капчиците.

- Ние ли?!

- Да, децата. Помнете, че вие винаги можете да съживите България с обичта си.

...Беше чудесен ден, слънчевите лъчи се сипеха на проблясъци от дърветата и се ръсеха върху дрехите и косите им като мънички перли. Детският смях

и шумоленето на листата се сплиташа; дори шофьорът на автобуса, който беше дошъл с тях, дълго търси цветето на Орфей. Всичко беше някак естествено, сякаш се включиха в невидимия природен ритъм и се спляха с него.

Веднага се разчу за нещо, които беше разказала на учениците. Родителите се разделиха на два лагера, едните я защитаваха, другите казваха, че няма право да пълни главите на децата им с глупости. Идваха репортери, вестниците писаха за нея, обсъждаха я в мрежата. Прочете и хубави думи, но от доста настръхваше. Директорката й каза друг път да не се отклонява от материала и вече да не води класа на екскурзия.

Напрежението беше твърде голямо и младостта й не успя да се пребори. След края на учебната година реши да напусне. Отдавна й предлагаша добре платена работа в голямо издателство.

В деня преди да подаде оставка отиде в Пловдив, в Стария град. Срещна се с баща си в едно кафене и той я посъветва да не избързва с решението си. Невена обаче не искаше да отлага.

Щом се разделиха, тръгна сама по калдъръмените улици - винаги го правеше, когато не й беше добре. Завали и тя вле-

зе да разгледа може би за стотен път картините на Злато Бояджиев. Ако имаше нещо, което я успокояваше, беше именно тази стара къща. Особено се застоя пред *Хоро*, рисувана през 1968 г.

Когато излезе, дъждът беше спрял. *Светът беше спрял*. Съвсем за малко, за миг-два, но калдъръмът изведнъж засребря, а въздухът леко натежа, като частица от птиче перо. Тогава Невена внезапно потъна в спомена.

...Когато се върнаха от екскурзията, в часа по рисуване учениците й нарисоваха на голям картон Млечния път, осеян с виолетови цветчета. Написаха *На г-жа Невена Велчева, от I-в клас* и окачиха картината на стената. Стана точно преди да се разрази целият шум. Може би затова тя никак не й обърна внимание. Но сега я видя с поразителна яснота - смешните малки цветчета, размазаното им сияние, останалото небе, приличащо на изтекло мастило...

Когато се съвзе, тръгна по улицата. Раздразнението, обидата и безсмислието, които изпитваше допреди малко, бяха изчезнали. Бяха се разтворили някъде, без да оставят и следа.

Извади листа с оставката си и го скъса. Купи си сладолед и сините й очи потръпнаха от бързото ядене. Подръпна късата си рокля и отметна коса, подобино на Зара, а после се спля с тълпата.

Отличие

ЗЕЛЕНО

Димитринка НЕНОВА, гр. Варна

На всички българи, живеещи по света, които носят България в сърцето си...

Челото ми е опряно на илюминатора, а очите ми са притворени и вероятно Лили-Роуз мисли, че най-после съм задрямал. Всъщност, аз държа ръката й и гледам през миглите си безбрежната синева на небето, която боингът прорязва. Би трябвало синият цвят да ми действа релаксиращо, но не - чувам тихото бучене на моторите, разговорите на колегите си зад мен и най-вече ударите на сърцето си. Повече от час не съм мърнал и едно облаче - всичко е синьо, синьо, синьо, но аз обожавам зеленото. И как не - какъв друг цвят можеш да видиш и да обикнеш в Очин дол, родното ми село, слушено в пазвата на Врачанския балкан, освен зеления - зелени ливади, зелени пасбища, гори, баири, чуки, върхове, долове, склонове, урви, мъх - от жълтозеления злак на утрото до изумруденозелените сенки на припадката нощ - всичко е зелено - наситено или ефирно, но зелено.

Господи, вчера беше! Аз и Лъчо, Лъчезар, най-добрият ми приятел, петгодишни с филии в ръце газим още росната трева, забързани към "нашия" баир над селото, за да седнем на "нашето" място и да започнем поредната словесна битка кой по-вълнуваща история ще разкаже. Пред очите ни шир - най-зелената приказка, изпъстрена с нашите фантазии за безсмъртни герои, страховити чудовища и дългокоси принцеси... Унесени, потънали в разговори или опрели глави, надвесени над дупките на паяци, които вадим с дзиф, дочуваме бабите ни да се надпяват една през друга долу от махалата: "Лъчо-о-о, Саше-е! Лъчо-о-о, Саше! А стиги сте ма' али гащи по чуците, ами' яла да апнете леб, пъ после - па игра! Лъчо-о-о, Саше-е..." Чудно време - от изгрев до залез игра, събота и неделя нашите идват от Мездра, зърнем ги и хайде пак по чуците, докато класоните на москвичка и жигулата избийкат, че си замиват. После ученици и пак заедно, на един чин, а през ваканциите - отново на село. Няма друго такова на света!

Всъщност, Очин дол ми отвори очите за света, защото какво друго може да прави там едно дете, освен да играе на воля по безкрайната зеленина или да чете, докато погълне всички опърлани книги от училищната библиотека, да мечтае, да мечтае и пак да мечтае за всичко, което е попило, но вече преиначено

На 6 стр.

Отличие

Малко преди свечеряване на изровения от дъждовете коларски път се показа автомобил. След миг машината се скри, но от закътаната в южния склон кошара Радуш продължи да чува виенето на двигателя при всеки завой. Гората зад кошарата притъмня. Стигнаха птичите гласове, жуженето на земните пчели потъна сред дърветата. Слънцето се показа за последен път от другата страна на Краище и преди да се скрие, лизна короните. По боровете пробягаха паяжини, омотаха клоните, бльснаха се в ливадите. Тревата почервеня. От хвойните се обади сипкавец. "Сипи, сипи, сип - пропя той, послуша се, прелетя на друг клон. - Сипи, си-и-и-и-и-и-и! - Сега звуците му се проточиха, разсипаха се и заиграха продължително. Радуш наби разклатените колове, прикова дъските. "Сипи, си-и-и-и-и-и-и! - продължаваше да се обажда сипкавецът.

- Какво пак? - не се сдържа Радуш, плесна с ръце. Беше запомнил от майка си - сипкавецът вика на лошо, рядко на дъжд или ветровито време. - А, сипи, а-а-а!

Птичето сякаш разбра думите му, озърна се тревожно и бързо се мушна в гората. Автомобилът наближи поляната, ревят на машината се избистри, но сред този рев Радуш долови и звъна на овчарски хлопци. Стадото на брат му идеше откъм западния край на гората, дето бяха поляните на Валутното стопанство. "Ще влезе в беля Борьо, ако не днес, утре! - помисли и си спомни как преди две години спуснаха с хеликоптер закупени от Румъния мечета, пресякоха реката с оградни мрежи, а горските забраниха пашата отвъд Краище. Тръгна да пресрещне стадото. Навлезе в гората и се обърна - автомобилът изскочи

от пътя, направи кръг и спря в дъното на поляната.

Прибраха стадото, после двамата с брат си придърпаха дървените трупчета, започнаха да доят. Ръцете на Радуш отмаляха, почувства топли болки в раменете. Спря за миг. По челото му се стичаше вадичка, миеше изтънялата му напоследък шия. "Това ще е последното ми лято тука! Видя се!" Пусна овцата и стана. Пренесоха с Борьо гюмовете, стъкнаха огън. Беше се съвсем смрачило. Откъм поляната се разнесе кашлица, прищракаха врати. Тежки стъпки се насочиха към фургона, мъжът наближи, кучетата се надигнаха.

- Здравейте!

Шофьорът имаше топъл и плътен глас. Здрависа се с Радуш и Борьо, поогледа се и седна на широката талпа. Беше облечен в зеленкав клин и маскировъчна рубашка, а туристическите му обувки лъскаха. Борьо свали котелката от огъня, нареди на масичката картофи и сирене, нарязва хляб. Докато пиеше гъстото мляко, мъжът спомена околните върхове, пътеките към тях, имената на овчарите по другите кошари. Остави канчето, посегна към картофите.

- За дивни гълъби съм дошъл. Едри гълъби има по вас.

- Има! - Борьо врътна глава. - Въдят се и все едри стават. Радуш зърна светналите за миг очи на брат си, разбра го. Миналото лято една дружинка прекоси Краище за гълъби. Преди да навлязат в гората, се разтеглиха във верига, запод- свиркваха условни сигнали. На обяд се върнаха към кошарата. Халките по поясоците им висяха празни, патрондашите се вееха олекнали. Опекоха сламина, на шиш, а привечер побързаха да се смъкнат към селото.

- Ама мъчно се бяят! - не спираше Борьо. - Хитри са!

- Има и по-хитри от тях! - мъжът опита сиренето, извади кър-

ДИВИ ГЪЛЪБИ

Иван ГЕОРГИЕВ, с. Ягодово, област Пловдив

пичка, изтри устните си. - Хвърчат, нали? А щом хвърчат, и голи места ще имат. Това знам аз.

Станаха. Радуш посочи фургона: - По-добре да сплеш там.

Оня се извърна. - Една гостенка се върти насам! - поясни той, разказа за мечетата, пораснали през тези две години, за обиколките им по околните кошари. Ловецът се съгласи. Донесе от автомобила одеяло и ловджийска пушка, качи се във фургона.

Нямаше още полунощ, когато кучетата лавнаха. Радуш се надигна, откачи фенерчето и се измъкна от колибката. Лаят се усили. Овцете се събраха накуп, повъртяха се и се юрнаха към другия край на кошарата. Изпращаха дъски, оградата заигра. Светна с фенерчето. Видя отсреща Борьо, той подвикваше, мъчеше се да успокои стадото.

Мечката, изправена високо, вървеше покрай оградата. Светлината на фенерчето я освети, тя се спря и замаха с лапи, сякаш се бранеше от рояк осци. Кучетата я следваха на десетина крачки, лаеха настърве-

на зейна. Показа се мъжът, поздравил, придърпа маскировъчната си рубашка и се запъти към автомобила. Върна се след малко, като носеше предмет с причудлива форма, завит старателно с конопен чувал.

Преди да навлезе в завоя, Радуш се обърна. Мъжът беше клекнал наред поляната, подскочаше от време-навреме, рубашката му играеше на слънцето.

На пункта предаде мляко-то последен. Зоотехникът излезе от канцеларията, погледна колонката от цифри, сравни ги с тези от другите кошари. Овцете от братовото му стадо пресъхваха, макар Борьо да обикаляше най-изпечените ливади по южните склонове на Краище.

Беше далече от кошарата, когато чу изстрели. Подвикна на мулетата и забърза. Стъпи на оголения рид. Долу се виждаше разкривената ограда, до нея фургонът, по-нагоре - спрелият автомобил. Не се мяркаше никой. Само до хранилките се чернееше птица, разперила широко крила. Откъм гората се спусна ято гълъби, направиха кръг над поляната, после един по един се свиха и тупнаха встрани от разперената птица. Чу се изстрел, веднага след него още един. Изперелиха крила, гълъбите се преметнаха и утихнаха. От сеновала изскочи мъжът, насъбра ги, премести примамката по-нагоре към гората.

Радуш потрепера. Навлезе в последния завой и пак чу изстрели. Стигна кошарата, свали гюмовете и пусна мулетата на поляната. От сеновала пристъпи ловецът, пушката му висеше през гърди, с едната си ръка прегръщаше чувал, с другата крепеше примамката. Радуш не отдели очи от нея. Беше препариран гълъб, един едър екземпляр с два червени гerdана около шията

си, под широко разперените му крила преминаваше лъскава тел, телта завиваше покрай тялото и образуваше триъгълна стойка. Мъжът посочи чувала, издуг от дивеча, неизсъхналата още кръв мокреше конопа, Ловецът заговори, плътният му глас ечна сред планината.

Радуш не разбираше нито дума. Усети само как по шията му избиха и затрепяха дебели жили, бузите му се наляха с кръв и пламнаха.

- Тръгвай! - и след секунда, овладял огъня в тялото си, додеде: - Върви! Върви и не се обръщай!

- Ей, ти си играеш... - Мъжът не довърши. Изглежда се усети, грабна чувала и заподскача към автомобила. Радуш избърса с ръкав челото си и с тромави крачки сви към фургона.

Спря, огледа наново планината. Околните хълмове бяха избистрени от мекото слънце, просветналата гора трептеше, оплетена в паяжинни нишки. Откъм Валутното стопанство, промъквайки се между дърветата, се показа познатият сипкавец, прелетя над кошарата и кацна на хвойните.

Автомобилът изрмжа, забуксува в тревата и като подскочи, стъпи на коларския път.

Сипкавецът изпружи шийка. - Сипи, сипи, си-и-и-и-и-и-и-и!

Пееше и не отделяше очи от Радуш.

- Стига, де! Чухме!... И видяхме! - не се сдържа той, но този път сипкавецът не се упляска, подскочи на по-близък клон, изви къса шийка и отново разсипа своето звучно и ясно: "Сипи, си-и-и-и-и-и-и-и!"

Радуш събра багажа си. Преди да излезе от фургона нави дюшека от второто легло на руло, сложи отгоре възглавницата, покори ги старателно с одеялото.

Навън сипкавецът се беше наситил да му се подиграва и се беше скрил в гората.

От 5 сmp.

във въображението му така, че то да е главният герой и задължително с верен приятел до себе си - Лъчо, естествено... После пак заедно във френската във Враца, а летата обикаляме с раница из цяла Западна Стара планина с начална и крайна точка, разбира се, Очин дол, където и на изпроводък, и при посрещане бабите ми, във вечен кулинаруен двубой, се надпреварват коя по-вкусна манджа да сготви, а ние, изгладнели след няколкодневните самоотлъчки, ядем та ушите ни плющят и все пак мяркаме как те, единадушни като никога, скришом се прекръстват, спогледват се и шепнат: "Сполай, Боже, че па ги връна живи и здрави..."

И пак сме двамата, но вече студенти в София. Аз - компютърни системи и дизайн, Лъчо - журналистика, а след още пет години - по на 23 с дипломи, но безработни - висим по кафенетата и си говорим, че не по този начин си представяме живота. Аз поправям по-редния запечатан компютър за едно "ще почерпя", Лъчо понаписва по някоя и друга колонка за местния вестник, но все няма място за нея и единствено в събота и неделя припечелваме нещичко като водим софиянци по маршрутите до Лакатнишки скали, Бегличка могила, Кобилини стени, десетките водопади и пещери в нашия край... Главите ни бъкат от идеи, но... мая никаква и всичките ни планове са само в сферата на фантазиите, а крилетата доста пошмулени, метат мездренските улици и къде-къде - пак в кафенето, дето всички се обръщаме един към друг с "Баце", разказваме си вицове за Баце, смучем като Баце, хвалим се като Баце, но въобще не сме като Баце, защото той се оправя във всяка ситуация, а ние само си чешем езици.

Една такава вечер кметският син изкара чистак новия си лаптоп и всички до един, обзети от нетолкова благородна завист, го сефтосахме като се включихме в лотарията за зелена карта за Америка. Хилихме се до припадък - спечелваме, отиваме в Обетованата земя и ставаме родоначалници на 51 щат - Мездраджиния... Смях, смях и пиене, а на другия ден - махмурлии и с потънали гемии пак кибики по кафенетата... И така - месец след месец... На мен обаче ми писна, дръпнах Лъчо един ден настрана и му заявих: "Аз битов алкохолик няма да стана! Връщам се в София - тук няма живот и за мен, и за теб! Заминаваме! Ще делим квартира в началото, пък после - каквото сабя покаже!" Той, обаче, хъкната-мъкната - изплю камъчето - влюбен бил. "Моля?! В онуй дребното?! Е, знам я, бива, ама още е хлапе - 11 клас, нека порасне, да дойде да учи в София, пък тогава - ти си знайши. Сега ела с мен, печели, пък после, Божа работа, като искаш жени се..." Лъчо пухтя, сумтя, ама прав съм - няма накъде, нави се и стегнахме багажа... Точно тогава, на Гергьовден - спомням си като вчера - няколко приятелски семейства отидохме на оброчния камък над Очин дол за "на добър път в столицата", на зелено с агне - смях, шегички, пък Лъчо нещо притеснен. Дърпа ме настрана и шушне прещълтял: "Още никой не знай - ще ставам баща, приятелката ми бременна..." Честно, нещо ме прободне в сърцето - направо ми примала. Колко съм пил - не помня, как сме се прибрали - мъгла, но когато си отворих очите на другия ден, видях баща ми да държи пил. Отвори го и... спечелил съм зелена карта! Изстрелях се за интер-

вюто и ... не дочаках сватбата на Лъчо - заминах за Америка с двеста долара назаем, милион надежди и гузна съвест - не споделих най-щастливия ден на най-добрия си приятел...

Вече почти осем години живея и работя в Детройт, щата Мичигън. Първите две - не беше живот, а касапница - Ръсел Кроу в "Гладиатор" - денонощна битка на живот и смърт - курсове, бачкане на три места, нощни смени, мияч, товарач, бояджия - едно безкрайно препускане до мига, когато получих първото писмо от Лъчо и видях снимките със сина му, кръстен на мен, а аз, със счупена ръка вия под одялото на българското семейство, дето ме съжали и ме приюти след като паднах от пет метра и останях без работа и без пукнат.

Врачанските водопади! Господи, каква красота!... Водопадите са вълшебните съзвездия на Стара планина, а тя плаче и от любов, и от мъка, и от радост, понякога едва съзвездията от болка, но диша, бори се, търси пролука, винаги търси начин да се съберат водите й в поточе, в река, в надежда, или нещо още по-голямо и по-красиво... Сънувам ги тези водопади, сънувам, че подлагам ръка под всеки един и пия, пия ненаситно. Сигурно жива вода съм пил в съня си, защото на другата сутрин, когато за първи път влязох в българската църква в Детройт да запала свещичка за здраве, срещнах сънародник - фотографа Веско от Варна. От дума на дума се разбра, че той търсел компютърен дизайнер да му помогне за една работа. Каква - не казва, нали не ме знае що за човек съм, пък аз, само с една читавка ръка - какво друго мога да правя, освен да давам акъл... Е, няма какво да скромнича - бива ме в графичния дизайн, пък и се бях затыжил за истинска работа, та дадох всичко от себе си. От компанията (чак накрая разбрах, че е за "Дженерал Моторс") страшно харесаха проекта, а Веско, евала - свалям му шапката, ме представи като част от екипа си, поканиха ме на интервю, получих възможност да покажа какво мога, впечатлих ги и... започнах работа. Пак на бесни обороти, но вече правех това, което харесвам и мога...

Животът ме завъртя - три, четири години се спухах от бач, но стъпих на краката си, даже удрям по едно рамо на нашия, че в България няма живот - и двамата безработни... Показан Лъчо на гости за моя сметка - дойде, видяхме се и напълни онзи част от душата ми, която дотогава беше празна. Той е добре, има двама сина, заместник-главен редактор е на вестника в Мездра, издал преди година книга за бележити българи от Врачанския край, а сега готви втора за зевзеците в нашенско с главен герой - Баце, а откакто се върна, си лафим по скайпа почти през вечер. Когато ми беше на гости, го запознах и с Лили-Роуз - най-невероятното момиче, което съм срещал в Америка и то, - ще ставам баща, приятелката ми бременна... Честно, нещо ме прободне в сърцето - направо ми примала. Колко съм пил - не помня, как сме се прибрали - мъгла, но когато си отворих очите на другия ден, видях баща ми да държи пил. Отвори го и... спечелил съм зелена карта! Изстрелях се за интер-

България - тя за първи път, а аз след седемгодишно отсъствие... Живот... Животът е като домашно преденото кълбо на кръста ми Анка - на нея съм кръстен - някъде нишката е по-тънка, някъде - по-дебела, на места се къса и е навързана с вълничката, но е от жива прежда, домашна, малко боде, но топли, не като онези изкуствени, дето като се изпотис мирише, та не се трае. И баба не ги харесваше, и все мъмореше, докато плетеше: "Може да са пошарени, по-меки и по-леки, ама са къпопи. Човек трябва да държи на истинските неща в живота, не на менететата. Какво си се оцъклил в тоя телевизор - излез навън, живей го тоз живот - не го зяпай през стъклото. Де да бях на твоите години..." Милата ми бабка, не ме дочака, но ме научи да търся истинското, живото, топлото... Къде ме търкулна това мое кълбо, как ме завъртя и къде ме заведе - само аз си знам... Оби-

шия отдел на "Дженерал Моторс" в Детройт обявиха, че предлагат да се организира Ден на общността и на благодарителността. Идеята беше представители на различни организации от града да ни посетят, а служителите от нашия отдел да се запознаят и в бъдеще също да подкрепят подобни инициативи. Разбира се, нали съм бързак, първото нещо, което ми дойде на ум, го изстрелях - че мога да представя работата на българския културен център в Детройт, родните гозби и танци и то точно на 3 март, но тайничко най-много исках да им разкажа за България и за моя край...

О, кей! Нямах проблеми! Моите колеги ми дадоха карт-бланш - бездруго нищо не знаели за България, пък и напълно разбираемо - хем безплатна манджа, хем танци, хем малко емоции на чужд гръб. Ха, сега де! Откъде да намеря

и целият квартал замирира на скара. По едно време явно уханието беше събудило комшията Джеси, която ме попита любезно: "Аге you crazy?", а миг по-късно дойде и съседът отядно, за да провери на място дали всичко е наред. "Да, Джак - ние сме добре, а вие как сте? Заповядай едно шишче да оцениш дали това, което мирише толкова съблазняващо, е и също толкова вкусно." Печехме шишчетата, а в главата ми пулсираше една мисъл - ще съумея ли да представя страна с 1300-годишна история за четиридесет минути?! Разбира се, от самото начало работихме върху презентацията с Лили-Роуз, съгласяхах се с нея, че за един американец е абсурдно да проумее как една приказно красива страна, може да бъде най-бедната в Европа, спорих до посиняване, че не е възможно да не разкажа за Златния век на цар Симеон, за Паисий, за Левски, настоявах за всичко до последния миг, в който видях моето момиче, облечено в носия и с роза, закичена зад ухото...

Натоварихме колата с опакованите във фолио вкусоции и се отправихме към офиса, където още предния ден Веско беше подредил фотоизложба: "България - кътче от рая", а Лили беше аранжирала кът с българските сувенири, триколора, менче със здравец и всички маси бяха с покривки в национален стил. Мениджърът на офиса с облекчение обяви пред всички, че "България" е пристигнала и можем да започваме. Това вече го бяха разбрали - сградата мирисеше също като моя гараж. Присъстващите не чакаха втора покана и бързо се извиха в дълга опашка с празни чинии в ръцете. Лили-Роуз и други три момичета от танцовата група в народни носии обясняваха коя гозба каква е и получаваша възторжени похвали за храната. Всичко вървеше по план и вече можех да започна презентация, която в съкратен вариант звучеше приблизително така: Българите в Детройт са над 3000 души. Повечето са млади емигранти, които имат деца в училищна възраст. За съжаление, в момента, в който те започнат училище, спират да говорят майчиния си език и го заменят с английски. Нашите деца са американци и нямат акцент като нас, но ние искаме да запазим българското в тях, за да не забравят, че са част от една малка общност и макар на другия край на света, имат здрав и дълбок корен - България. Затова нашата цел е да подпомогнем и българското училище, и българския културен център, в който се събирате, обменяме опит, издаваме вестник, подпомагаме сънародници, танцуваме. Казах им не на шега, че ние, българите, сме изобретили компютъра - Джон Атанасов, и сме ги научили да летят със самолети - Асен Йорданов, че сме имали най-силния мъж на планетата - Дан Колов, че родопската народна песен "Излел е Делю хайдутин" е избрана от хиляди предложения от цял свят и единствена се носи из космоса, за да бъде чува първа от други разумни същества... и едва тогава започнах истинската си презентация за България.

Разказах за царете ни, за съкровищата ни, за народа ни - колко века сме били под робство и как винаги сме оцелували... Говорих за Рила, Пирин, за стария Балкан - люлка на героични мъже, за които има написани чудни стихове, един от които е гравирен със златни букви в първия университет в света - Сорбона-

та... Говорех, а пред очите ми в неспирен поток преминаваха Шибил, Индже, Славчо Белимелеца, капитан Петко войвода - легендарни герои от славното ни минало, оживени в прекрасните разкази на Вазов, Йовков, Хайтов... В главата ми звучаха тъжната родопска песен "Рофинка е болна легнала", пиринската "Дей, гиди, луди, млади години" и любимата на баба ми "Омиле ми, Ягодо"... Цялата красота, която бях попил в детството си, всички прекрасни места, на които беше стъпал кракът ми в младежките ми години, всички мигове, в които сърцето ми е пулсирало с гордостта, че нося капчица кръв от кръвта на знайни и незнайни родолюбци, възпламениха душата ми. Очите ми срещаша други очи и се зареждаха от възхищението, което четях там, но и усещаша нямото им учудване, че имаме такива богата история и велики мъже, всичко можем и се справяме навсякъде по света, но не и в родината си... Въздъгнах и превключих последния слайд. Пред очите ни изплува 5-метровата белокаменна скулптура на Дядо Йоцо, извадена по идея на местен родолюбец от левчетата, събирани от същите тези българи, които живеят в икономически най-бедния район на България и то в годините на отчайващ недоимък. Този Вазов герой - сляпий Дядо Йоцо, по-окал от зрящите, стои там и приветства онова бъдеще, което сам той е дочакал и дай, Боже, ние, днешните българи, да работим и да доживеем и в мечтите, и в живота си... После Лили ми каза, че съм говорил с озарено от любов лице и съм излъчвал онази неопикуема вяра и сила, които осеняват човек един път в живота му... Е, накрая им обясних и какво е ракия, но за съжаление само в България с нея се почва още по обяд и не можем да предложим дегустация, но пък танци - колкото душа иска... Все бях виждал американци да играят наши хора, но моите колеги ми скриха шапката и само мога да си представя какво щеше да бъде, ако имаше и ракия... В този ден от "Дженерал Моторс" и от присъстващите организации българският културен център получи \$2030. Рамото ми посиня от потупване и устата ми прещълтя като нас, но ние искаме да запазим българското в тях, за да не забравят, че са част от една малка общност и макар на другия край на света, имат здрав и дълбок корен - България. Затова нашата цел е да подпомогнем и българското училище, и българския културен център, в който се събирате, обменяме опит, издаваме вестник, подпомагаме сънародници, танцуваме. Казах им не на шега, че ние, българите, сме изобретили компютъра - Джон Атанасов, и сме ги научили да летят със самолети - Асен Йорданов, че сме имали най-силния мъж на планетата - Дан Колов, че родопската народна песен "Излел е Делю хайдутин" е избрана от хиляди предложения от цял свят и единствена се носи из космоса, за да бъде чува първа от други разумни същества... и едва тогава започнах истинската си презентация за България.

ЗЕЛЕНО

коких Америка - и на Големия каньон ходих, и на Ниагарския водопад, и в Лунната долина на Джек Лондон, в Дисниленд, в Лас Вегас - всичко красиво, огромно, изумително, но... душата ми си останала на Келявото кладенче, на Томовския рът, в невероятните извивки на Искърското дефиле, в прохладната тишина на Черепишкия манастир и... там съм роден, там ми е хвърлен пъпа...

Всъщност, никой не го знае къде е. Баба ми Анка разказа, че месец преди да се родя, мама от Мездра й отишла на гости в Очин дол, но още на третата вечер я хванали болките, а навън сняг, студ, виелица - преспи до рамене - ни кола, ни дявол. Баба стоплила вода, запретнала ръкави и... родил съм се жив и здрав - осмаче. Отрязала ми пъпчето, сложила го в книгата: "Приключенията на Том Соуер" и... забравила. През лятото щъркелът от големия бряст си счупил крилото и баба ми го затворила в плевнята, за да се грижи за него, а като оздравял, хрумнало й преди да отлети да завърже пъпчето ми на шията му - хем животът ми да е полет, хем свят да видя, хем щастие да нясам... Милата ми бабичка... Усещам, че една съзвездия се плъзга по бузата ми и чувствам ръката на Лили-Роуз още по-нежнито да гали пръстите ми. Помолех я след осем-часовия полет, когато се качихме след последната смяна във Варшава, да не ме пита нищо и да помълчим, докато не качнем на летището в София. Знаем, че и тя се вълнува, но досега думичка не е промълвила, само се обръща към колегите ни на задните седалки и слага пръст на устните си, когато прекалят с шегите и смеха - за тях това пътуване до България е атракция, скок в неизвестното, адреналин...

Всъщност, може и да не е съвсем така... Тази година, в първите дни на януари, в на-

танцьори и кой ще наготви за 40-тината души в офиса, които обичат да си хапват добре плус гостите! Но нали си имам златното момиче Лили-Роуз - идеята просто я възпламени и тя взе веднага да нахвърля предложението си на лист, но най-ценното от тях беше да се обадя на Лъчо и той да ми помогне с презентацията за България, пък за българския културен център и за обяда - да нямам грижа - тя и майка й щели ми пригответ всичко, а освен това Лили играе народни танци в центъра, значи, осигурени са и танцьорките, и носиите.

Януари се изтърколи мъниеносно, февруари се стопи като в детството ми - топка сладолед в чаша с боза, а скайпът ми запуши от безкрайни разговори с Лъчо, който най-накрая си взе седмица отпуск, за да ми е на разположение денонощно. Моята Розичка пък се оказа приказна фея, която не познава думите "не" и "не може". В офиса взеха да ме подпитват докъде е стигнала подготовката, но аз само вдигах рамене и по стар български обичай отговарях: "Спокойно. Ще стане", но подлъжичката ми нещо неспирно препускаше. Направихме проспекти със снимки от България, опаковахме изпратените от Лъчо 50 диска с народни песни, мускалчета с розово масло и мартеници, а на 2 март в късния следобед Лили-Роуз и майка й започнаха баничите, салатите и баклавата. За мен остана рязането на мезетата и майсторенето на шишчетата, което продължи до 2 часа след полунощ.

Денят на събието, 3 март, започна с изненади - пореди навалели през нощта сняг, преместих барбекюто в гаража си и рано-рано скарите заплушиха. След час цъфна и Веско фотографа за подкрепа и опора в побългарения вариант. Всичко беше под контрол